

دامپروری

اهمیت دامپروری

پرورش دام و نگهداری حیواناتی که غذای بشر را تامین می کنند دامپروری نام دارد و کار بسیار مهمی است. امروزه دامپروری به صورت علمی درآمده است که دانستن آن نیاز به تحصیلات و تجربیات کافی دارد. مهندسان و دکتر های دامپروی و دامپزشکان در تمام دنیا مشغول کار و فعالیت هستند تا هر روز روشهای جدید تری را در پرورش دام کشف کنند و هر چه بیشتر بر تعداد حیوانات مفید بیفزایند و از این راه غذای نسل بشر را که روز به روز بر تعداد آن افزوده می شود تامین کنند. چه طور است که شما هم بکوشید تا یکی از آن ها باشید.

پرورش مرغ، بوقلمون، و سایر پرندگان، پرورش گاو و گوسفند پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل، همه رشته های مهمی از دامپروری هستند. عواملی که در پرورش دام باید مورد توجه قرار گیرد :

پرورش هر دام با دام دیگر فرق می کند. هر نوع حیوان به یک نوع آب و هوا و مسکن و غذای مخصوص به خود نیاز دارد و اگر احتیاجات آنها را

به خوبی تامین نکنیم نتیجه کافی به دست نمی آوریم. اما مواردی هم وجود دارد که در پرورش عموم دامها مشترک و یکسان است؛ مانند: تغذیه خوب، مسکن مناسب، پرستاری و مراقبت های بهداشتی. در اینجا مواردی را در این زمینه یاد آور می شویم :

۱- مسکن :

مسکن دامها باید تمیز، خشک و روشن باشد. از جا دادن دامها در مسکن نوسازی که هنوز دیوارها و کف آن کاملا خشک نشده است باید خودداری کرد زیرا هوای نمناک ساختمان، دام را بیمار می کند، به ویژه دامهای کوچک را که خیلی زود دچار سرماخوردگی می شوند.

مسکن حیوانات باید از جریان باد محفوظ باشد و دیوارهای آن طوری ساخته شود که گرما و سرمای کمتری به داخل ساختمان نفوذ کند.

در ایران معمولا محل سکونت دامها را رو به جنوب می سازند تا در زمستان به قدر کافی آفتاب به داخل ساختمان بتابد و در تابستان نیز خنک باشد.

مسکن دامها را نباید در جای گود ساخت، زیرا آب برف و باران دیوارها و زمین را مرطوب می نماید. معمولا کف ساختمان را ۲۰ تا ۳۰ سانتیمتر بلندتر از سطح زمین در نظر می گیرند. بهتر است که انبار علوفه و مواد غذایی در کنار اصطبل یا مرغدانی بنا شود. در دامداری های بزرگ اتاقی برای بهداری مورد نیاز است. برای این که محل زندگی حیوانات قابل شست و شو باشد و زود کثیف نشود بهتر است کف آن را بتون یا آسفالت کرده، مقداری خس و خاشاک روی آن بریزیم.

بزرگی ساختمان باید متناسب با عده ی دامها باشد. در هر صورت باید توجه داشت که مسکن خوب و روشن در سلامتی و ازدیاد محصول دامها تاثیر فراوان دارد و هر کوششی که در این زمینه به عمل آید به نفع دامپرور است.

۲- غذای حیوانات :

دادن غذای خوب و کافی به دامها صرف نظر از اینکه موجب سلامتی حیوان می گردد در ازدیاد محصول نیز بسیار موثر است. تولید شیر، گوشت سایر و فر آورده های دامی با مقدار غذای دام بستگی نزدیک دارد

و هر اندازه غذای دام کاملتر و سالمتر باشد نتیجه بهتر و بیشتر به دست می دهد.

برای هر دامی غذای ویژه ای مورد نیاز است؛ مثلا غذای گاو، گوسفند و مرغ با هم یکی نیست. ۳- آب آشامیدنی :

همان طور که انسان به آب سالم، خنک و گوارا نیاز دارد آب آشامیدنی حیوانات باید صاف، زلال، خنک و سالم باشد.

آبشخور حیوانات را باید مرتباً شست و شو داد و از هر گونه آلودگی پاک کرد. در دامداری های بزرگ آبخوری دامها خود کار است، هر وقت حیوان پوزه خود را داخل آبخوری کند آب وارد دهان او می شود و هر وقت دهان خود را از آبخوری بیرون آورد آب خود به خود قطع می شود. ۴- چراگاه :

چراگاه در پرورش و نگهداری حیوانات اهلی اهمیت فراوان دارد زیرا حیوان در چراگاه دائما در حرکت است و می تواند علوفه تازه به دست آورد و به علاوه حرکت و جست و خیز دامها در هوای آزاد و مراتع باعث

قوی شدن و سلامت آنها می گردد. چراگاه ممکن است طبیعی یا مصنوعی باشد؛ در اکثر نقاط ایران چراگاه های طبیعی وجود دارد.

۵- بهداشت :

برای اینکه دامپرور بتواند از دام خود نهایت استفاده را ببرد، لازم است در سلامت و بهداشت دامها بکوشد.

شیر، گوشت، تخم مرغ و سایر فرآورده های دامهای بیمار بسیار کم و به کاربردن آنها نیز زیان بخش است.

گاوداری :

نگاهداری و پرورش گاو از گذشته های دور تاکنون همواره مورد توجه انسانها بوده است. در طول زمانی که انسان به رام کردن و پرورش دامهای گوناگون پرداخته اند از گاو بیش از سایر دامها استفاده شده است. کمتر کسی است که در روز نیازی به شیر، ماست، کره، پنیر، گوشت و سایر فرآورده های گاو نداشته باشند.

شیر گاو با داشتن مواد غذایی مانند چربی، پروتئین، ویتامین، قند و غیره یکی از بهترین غذاها برای کودکان، نوجوانان و پیران به شمار می آید. در

این مایع تقریباً تمام مواد غذایی که برای رشد بدن انسان لازم است وجود دارد، به طوری که حتی بسیاری از بیماران فقط با مصرف شیر زندگی می‌کنند. هر چه قدر کشوری پیشرفته‌تر باشد مصرف شیر در آن کشور بیشتر می‌شود.

گوشت گاو در دنیا دارای اهمیت و ارزش زیادی است و در اکثر کشورهای جهان گاو و گوساله از لذیذترین گوشت‌ها بوده و یکی از خوراک‌های اصلی مردم به شمار می‌رود.

پوست، شاخ، سم و کود گاو نیز برای بشر ارزش زیادی دارد. از پوست این حیوان برای تهیه چرم استفاده می‌شود. شاخ گاو در صنعت کاربرد‌های گوناگون دارد. کود گاو برای حاصلخیز کردن زمین‌های زراعتی به کار می‌رود. با توجه به آنچه گفته شد به این نتیجه می‌رسیم که گاو یکی از بهترین و مهمترین دامهایی است که در زندگی انسان اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. گاوداری یکی از کارهای مهم تولیدی و اقتصادی به شمار می‌رود. طبقه‌بندی گاوها از نظر محصول :

گاوها را به خاطر استفاده ای که برای بشر دارند به سه دسته تقسیم می

کنند :

۱- گاوهای شیرده

۲- گاوهای گوشتی

۳- گاوهای کار

گاوهای شیرده :

گروهی از نژادهای گاوها از نظر مقدار شیر بر دیگران برتری دارند و

گاهی در هر شبانه روز ۵۰ تا ۶۰ لیتر شیر می دهند. این نژادها به نام

گاوهای شیری معروف اند.

گاوهای گوشتی :

بعضی از گاوها استعداد چاق شدن دارند و گوشت آن ها بسیار لذیذ است.

این گونه گاوها را نژادهای گوشتی می نامند.

در کشور ما نگهداری و پرورش گاوهای گوشتی معمول شده است که این

امر خود مقدمه ای برای تشویق و استفاده از تولیدات داخلی و جلوگیری از

ورود گوشت خارجی است.

گاوهای کار :

از این نوع گاوها برای شخم زدن و سایر کار های کشاورزی استفاده می شود، البته با پیدایش تراکتور و سایر ماشین ها و ابزار های جدید کشاورزی روز به روز از تعداد گاو های کار کاسته می شود و هرچه کشاورزی پیشرفته تر گردد استفاده از دامها در کار کشاورزی محدود تر می گردد و به جای تربیت و نگه داری از گاو های کار، گاوهای شیرده و گوشتی پرورش داده می شود.

نگه داری و مراقبت از گاو :

دامپرور هنگامی که از کار خود نتیجه می گیرد که از عادتها، نیازمندیها و روش نگاه داری دامهای خود آگاهی داشته باشد تا بتواند به هنگام مشاهده حالت های غیر طبیعی و بیماری به سرعت در پی چاره جویی برآید.
برای نگاهداری گاوها توجه به نکات زیر پیشنهاد می شود :

۱- گاو از دسته حیوانات نشخوار کننده است. گاو سالم همیشه با میل و اشتها غذا می خورد و نشخوار می کند؛ بنابراین هر گاه در بازدید های روزانه متوجه بی اشتهایی و یا نشخوار نکردن دام شدید بدانید که ممکن است گاو بیمار باشد.

۲- پستان گاو شیرده از اعضای بی نهایت مهم و حساس دام است که اگر معیوب، مریض یا کثیف باشد شیر به دست آمده از آن برای مصرف مناسب نیست. پستانهای دام سالم را پیش از شیر دوشی باید به خوبی تمیز کرد و اگر نشانه ای از بیماری در پستان دیده شد باید نسبت به معالجه آن اقدام کرد.

۳- گاوها را باید هر ۶ ماه یک بار به کمک دامپزشک مورد معالجه قرار داد.

۴- پیش از این که بیماری های واگیر دار و موذی به سراغ دامها بیایند لازم است که حیوانات را بر علیه آن ها مایه کوبی کرد، زیرا بهبود کامل گاوی که به امراض خطرناک گرفتار شود به سادگی انجام پذیر نیست.

۵- در ماه های آخر آبستنی گاو بهتر است که از دوشیدن شیر صرف نظر کرد تا پستانها خشک شود اگر دوشیدن شیر ادامه پیدا کند گاو لاغر و ضعیف و گاهی بیمار می شود و گوساله آن هم رشد کافی را نخواهد داشت.

۶- در دوران پایان آبستنی، دامها به مراقبت بیشتری نیاز دارند، باید کوشید که به هنگام بیرون رفتن از مسکن به وسیله دامهای دیگر به کناره های در فشرده نشوند و در اثر تنه خوردن نلغزند.

۷- به هنگام زایمان باید گاو را از سایر دامهای دیگر جدا کرد و بلافاصله پس از زایمان قدری آب گرم مخلوط با آرد در اختیار حیوان قرار داد. دو روز بعد از زایمان اگر حال گاو طبیعی باشد می توان گاو را به مسکن سایر دامها فرستاد.

مرغ :

گرمای درون اتاقک از آب گرم (در ماشین های کوچک)، یا از برق(در ماشین های بزرگ) تولید می شود. در ماشین های بزرگ بیشتر کارهای لازم به طور خودکار انجام می گیرد اگر دقت شود که گرمای اتاقک

ماشین کم و زیاد نشود و به تمام نقاط سطح تخمها به طور یکسان حرارت برسد پس از ۲۰ تا ۲۱ روز جوجه ها سر از تخم بیرون می آورند.

ماشین های جوجه کشی به ظرفیت های مختلف از ۵۰ تا ۱۰۰۰۰۰ تخم مرغ ساخته شده اند.

پرورش جوجه:

جوجه ها تا ۲۴ ساعت پس از بیرون آمدن از تخم احتیاجی به غذا و آب ندارند، اما پس از آن باید مقداری تخم مرغ پخته که خوب نرم شده باشد در ظرف های تمیز بریزید و جلو آن ها بگذارید تا بخورند جوجه ها آب خنک و تمیز هم برای نوشیدن لازم دارند. بهتر است تا چند روز غذای جوجه ها مخلوطی از نرم شده گندم، جو و ذرت باشد. هر چه جوجه ها بزرگ تر میشوند به غذای بیشتری احتیاج پیدا می کنند. باید دقت کرد که ظرفهای غذا و آب آنها خالی نماند.

دستگاه مادر :

جوجه هایی که از راه طبیعی پدید می آیند دنبال مرغ مادر می افتند و آب و دانه می خورند و هرگاه احساس سرما کردند خود را زیر بال های

مادر گرم می کنند. جوجه های ماشینی نوشیدن آب و پرچیدن دانه را می دانند، اما برای گرم شدن آنها باید فکری کرد، این کار را هم کرده اند و دستگاه هایی به نام مادر ساخته اند. این دستگاه عبارت است از سرپوش بزرگی است با دمای قابل تنظیم برای درجات مختلف حرارت دستگاه مادر انواع مختلف دارد و به شکل های مختلف ساخته می شود. برای ایجاد گرما از زغال، نفت یا برق استفاده می شود. جوجه ها تا دو ماه احتیاج به گرمای مناسب (اگر هوا سرد باشد دستگاه مادر) دارند و بهتر است اتاق پرورش جوجه ها نگه داری شوند. پس از دو ماه می توان آن ها را آرام آرام به هوای آزاد خارج از اتاق عادت داد.

غذای خوب برای جوجه ها و مرغ ها :

مرغ ها اشتهای خوبی دارند و بیشتر چیزهایی را که می یابند می خورند اما اگر بخواهیم از مرغداری حد اکثر استفاده را ببریم و جوجه های سالم و خوش رشد داشته باشیم بهتر است برای آن ها غذای خوب و مقوی تهیه کنیم . یک غذای خوب و مقوی برای مرغ ها و جوجه ها مخلوطی از آرد

گندم، آرد جو، آرد ذرت، سبوس، شیر خشک بی چربی، گرد استخوان،
نمک نرم شده و سبزیجات تازه است.

روشهای مرغداری :

در روش مرغ داری جدید نگهداری مرغ به دو گونه است : نگهداری آزاد
و نگهداری در قفس.

نگه داری آزاد:

در این روش مرغها را در داخل اتاق بزرگی که در نقاط مختلف آن
ظروف غذا خوری و آب فرا گرفته است نگاه می دارند و مرغ ها می
توانند آزادانه حرکت کنند و از سویی به سوی دیگر بروند یا با هم بجنگند.
نگه داری در قفس :

در این روش برای هر مرغی قفسی گذاشته اند و مرغ ها فقط در فضای
قفس خود حرکت می کنند. آب و دانه در قفس مهیاست. کف قفس کمی
شیب دارد. این شیب سبب می شود که هنگامی که مرغ تخم گذاشت تخم
مرغ، بغلتد و از قفس بیرون بیاید. روش نگهداری در قفس بر روش نگه

داری آزاد از نظر بهداشت برتری دارد، زیرا در این روش مرغ ها با هم تماس ندارند و اگر یکی از آنها مریض شود دیگران را مریض نخواهد کرد.

وسایل مرغداری :

۱- ظروف غذا و آب :

ظرف غذا و آب مرغ ها باید طوری ساخته شود که نتوانند با پا به درون آن بروند و غذا و آب را آلوده کنند.

۲- خوابگاه :

اغلب مرغ ها مایلند در جایی بخوابند که با زمین فاصله داشته باشد. البته اگر چنین جایی در اختیار آن ها نباشد، به ناچار روی زمین به خواب می روند، اما خوابیدن آن ها در کف مرغدانی سبب می شود که به فضولات یکدیگر آلوده شوند. از این رو بهتر است جای مناسبی از چوب یا آهن برای خوابیدن آنها تهیه کرد.

۳- لانه تخمگذاری :

در هر مرغداری به تناسب تعداد مرغهای که تخم می گذارند لانه های مخصوصی قرار داده می شود تا بتوانند در آنجا به راحتی تخم گذاری کنند.

نژاد های مرغ

مرغ ها از نظر نژادی به سه دسته تقسیم می شوند :

۱- نژاد های تخم گذار

۲- نژاد های گوشتی

۳- نژاد های گوشتی - تخم گذار

۱- نژاد های تخم گذار :

گروهی از مرغ ها کوچک اندام بوده گوشت زیادی ندارند. این مرغ ها را بیشتر برای تخم گذاری پرورش می دهند. این نژاد ها از سن ۵ تا ۶ ما هگی به تخم می آیند و چون اندام کوچکی دارند، به غذای کمتری احتیاج دارند، و نگهداری آن ها با صرفه است. از مهم ترین مرغ های این دسته را می توان لگهورن سفید را نام برد.

۲- نژاد های گوشتی:

گروهی از مرغ ها در مدت کوتاهی رشد می کنند و چاق و درشت اندام می شوند، این گروه را نژاد گوشتی می نامند. مرغ های این گروه به غذای بیشتری نیاز دارند و گوشت آن ها بسیار لذیذ است.

۳- نژاد های گوشتی تخم گذار:

این دسته از مرغ ها در حالی که خاصیت تخم گذاری خوب دارند زود هم چاق می شوند و مقدار گوشت آن ها زیاد است.

مرغ های بومی ایران :

در کشور ایران از زمانهای بسیار قدیم پرورش مرغ و جوجه معمول بوده است و مرغداری یکی از مشاغل مهم روستاییان به شمار می رفته است. باید توجه داشت که نژاد مرغ های ایرانی به خوبی نژاد مرغ های خارجی نیست و مقدار محصول سالانه آن ها چه از نظر گوشت و چه از نظر حجم خیلی کم است. دامپروران ایران هنوز به به پرورش یک نژاد خالص نپرداخته اند. همه جور مرغ و خروس در مرغ داری های دهات دیده می شود و گاه خروس از یک نژاد و مرغ از یک نژاد دیگر است. جوجه های یک مرغ هم رنگ و هم قد نیستند. مرغ ها و جوجه ها آزاد هستند و هر

کجا می خواهند می روند و دانه بر می چینند و چون خرج چندانی ندارند، دامپروران به فکر تغییر روش کار و اصلاح نژاد مرغ ها نبوده اند.

بهداشت در مرغ داری :

مرغ ها و جوجه ها به بیماری های فراوانی که بیشتر آن ها واگیر دارند مبتلا می شوند. گسترش یک بیماری واگیر دار در مرغ داری های بزرگ گاه سبب از بین رفتن هزاران مرغ و جوجه می شود. بهترین راه مبارزه با بیماری مرغ ها جلوگیری از پیدایش و گسترش بیماری است، چه اگر بیماری در مرغ داری پیدا شود جلوگیری از سرایت آن به مرغ های سالم کاری بس دشوار است.

برای پیشگیری از بیماری؛ نکات زیر پیشنهاد می شود:

۱- مرغ ها و جوجه های ضعیف خیلی زود تر از آن هایی که قوی هستند دچار بیماری می شوند. بنابراین بهتر است مرغ ها و جوجه های قوی را در مرغدانی نگاه داشت و بقیه را از آن خارج کرد.

- ۲- مرغدانی مرطوب محیط مناسبی برای پیدایش حشرات و بیماری های گوناگون است بنابراین به جاست که مرغدانی روشن و آفتاب گیر باشد.
- ۳- هر چند یک بار باید مرغ ها را از مرغدانی خارج کرد و آن را با آب آهک یا دارو های شیمیایی دیگر گند زدایی کرد.
- ۴- تا آن جایی که امکان دارد از ورود افراد متفرقه به مرغدانی باید جلوگیری کرد چه ممکن است این افراد بیماری هایی را از خارج به داخل مرغدانی منتقل کنند.
- ۵- در کنار راه ورودی به مرغدانی باید حوضچه ای تهیه شود و در آن آب آهک یا دارو های شیمیایی دیگر که خاصیت گند زدایی دارند ریخته شود. از کسانی که به مرغدانی رفت و آمد دارند باید خواست که هنگام ورود کف کفش خود را در مایع درون حوضچه فرو برند.
- ۶- با مشاهده کوچکترین نشانه بیماری در یک یا چند مرغ باید آن ها را از مرغدانی خارج کردو در قفس جداگانه ای نگه داری کرد. چنانچه پس از مدتی این مرغ ها بهبود پیدا نکردند باید آن ها را کشت و لاشه هایشان

را در گودالی انداخت و روی آن آب آهک ریخت و گودال را با خاک پر کرد.

۷- هر چند یک بار به نظر متخصصین دامپزشکی و دامپروری باید واکسن بیماریهای واگیردار را به مرغها و جوجه ها زد.